

Γ Ρ Η Γ Ο Ρ Η Σ Λ Α Μ Π Ρ Α Κ Η Σ

Ο Μ Α Ρ Α Θ Ω Ν Ο Μ Α Χ Ο Σ

Πρέπει νὰ ἐκφραστεῖ κανεὶς ἀπότομα καὶ ὤμά; "Οχι! Ὁ ἔξοχος αὐτὸς ἄντρας δὲν ἔπεσε σὰ δρυὶς ποὺ τὸν κτυπᾷ τ' ἀστροπελέκι. Ἐπεσε σὰν ἓνας ἄνθρωπος ποὺ τότε σφάζουνε μὲ χασαπομάχαιρα, στὴ μέση τοῦ δρόμου, δυὸ κυνικὰ χτήνη.

"Οχι, δὲν ὑπάρχει ἀστροπελέκι σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, δὲν ὑπάρχει ἀρχαία Μοίρα ἢ σύγχρονη Τύχη. Ὑπάρχει μιὰ συμμορία κακοποιῶν, ποὺ φτύνει ἀπάνω σ' ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ τὰ μεγάλα τῆς ζωῆς. Μιὰ ὀρδὴ ἀπὸ συλλέκτες ἀνθρώπινων κεφαλῶν. Μιὰ ἀγέλη ἀπὸ βάρβαρους, ποὺ ὑλακτοῦν ἐνάντια στὴν Ἀνθρωπιά, τρελλαίνονται ἀπὸ μίσος ὅταν τοὺς ξεφεύγει καὶ σώζεται, χορεύουν ἀλλοπαρμένοι ὅταν κατορθώνουν νὰ τὴ δολοφονήσουν. Ὁ τρόπος δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει. Μὲ δέκα σφαῖρες κατὰστηθα, ἢ μὲ δεκαεννιά χρόνια φυλακῆς, ἢ κάτω ἀπὸ τοὺς τροχοὺς μιᾶς τρίκυκλης μοτοσυκλέττας — ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ δολοφονήσουν. Μόνο αὐτό.

Τέτοια ὑπάρχουν πολλὰ σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση: γεγονότα καὶ νοήματα ὤμά, βρώμικα, γλοιώδη.

Καὶ ὑπάρχει μέσα στὸ βούρκο ἓνα ἀπωλεσμένο διαμάντι. Ἐνας ἔξοχος ἄντρας, ποὺ τὸν εἶδαν οἱ ρτίβοι νὰ περνᾷ μὲ τὸ ἐλαστικὸ βῆμα τοῦ αἰώνιου ἔφηβου, τὸν εἶδαν, τὰ πανεπιστημιακὰ συγγράμματα νὰ σκύβει στοχαστικὸς πάνω ἀπὸ τὶς σελίδες τους, τὸν εἶδαν οἱ φτωχομάνες νὰ σώζει τὸ σπλάχνο τους, τὸν εἶδαν οἱ ἐργατογειτονιὲς τοῦ Πειραιᾶ νὰ ὀρκίζεται πὼς θὰ τὶς ὑπηρετήσῃ ἴσα μὲ τὸ θάνατο. Καὶ τὸν εἶδαν τὰ μαχόμενα νιάτα τῆς Ἑλλάδας νὰ πρωτοπορεῖ, ὠραῖος κι' ἀτρόμαχος, νὰ δείχνει ἓναν ὀρίζοντα, ν' ἀνοίγει ἓνα δρόμο.

«Ὅπου δὲ φτάνουμεν ἐμεῖς
φτάνει μὲ ὀρθὸ κοντάρι.
Τῆς πρώτης - πρώτης μας γραμμῆς
τὸ πρῶτο παλικάρι».

Καὶ τὸ σκοτώσανε τὸ παλικάρι...

Ποιοὶ τάχα νὰ τὸ σκοτώσανε;

Πρὶν μερικὲς βδομάδες, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Εὐρώπης, εἶχανε σκοτώσει ἓνα ἄλλο παλικάρι. Τὸν θέρισε αὐγὴν - αὐγὴ κάποιου ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Ἀλλὰ μήπως ἦταν ἐκεῖνα τὰ δέκα ἄβουλα ἀνδρείκελα ποὺ πήρανε τὴ ζωὴ τοῦ Χουλιὰν Γκριμάο;

Πρὶν τριάντα χρόνια ἓνας ψυχοπαθὴς καὶ μισότρελλος ἄνθρωπος, σαπισμένος ἀπὸ βίτσια καὶ ναρκωτικά, παρακολουθοῦσε μὲ θολὰ μάτια κάποιον «δικαστήριον» ποὺ τὸν ἀνακήρυχνε «ἐνοχον». Ἀλλὰ μήπως ἦταν ὁ Βὰν ντέρ Λούμπε ποὺ εἶχε πυρπολήσῃ τὸ Ράϊσταγκ, γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ δρόμο στὶς χιτλερικὲς δολοφονίες;

Πρὶν σαράντα χρόνια, νυχτερινοὶ «ἄγνωστοι» σκοτώσανε μέσα σ' ἓνα δρόμο τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ μήπως δὲν ἦταν ἐκεῖνος ὁ γελοιωδέστατος νεορωμαῖος αὐτοκράτορας πού, τὸ πρωῒ τῆς ἴδιας μέρας, μέσα στὴν ἰταλικὴ βουλή, ἀφρίζοντας ἀπὸ λύσσα καὶ ἀπειλές, δαχτυλόδειχνε στοὺς δολοφόνους τὸ γενναῖο Ματεόττι;

Πρὶν πενήντα χρόνια, μέσα σ' ἓνα δρόμο τοῦ Παρισιοῦ, σκοτώσανε τὸ μεγαλύτερο πολιτικὸ ἄντρα τῆς τοτινῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ μήπως ἦταν ὁ ὀνομαζόμενος Ραοῦλ Βιλαίν, ὁ τυπικὰ καὶ κλινικὰ ἀνεύθυνος ἡλίθιος, ποὺ τὸν εἶχε σκοτώσει; "Οχι! Τὸν Ζὰν Ζωρές, τὸν τοτινὸ ἀτρόμαχο ἀγωνιστὴ τῆς εἰρήνης, τότε σκότωσε, τὴν παραμονὴ τοῦ πρώτου παγκόσμιου ἀνθρωπομακελειοῦ, τὸ καθεστῶς πού, ὅπως ἀκούραστα κατὰγγελνε ὁ ἴδιος, «κουβαλᾷ μέσα του τὸν πόλεμον, ὅπως τὰ σύννεφα τὴ βροχή».

Ὑπάρχουν καὶ σήμερα αὐτὰ τὰ σύννεφα. Ἐγκυμονοῦνε σήμερα μιὰ φοβερότερη πύρινη βροχὴ καὶ τὴν περιφέρουν πάνω ἀπ' τὸν κόσμον. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα ἀτρόμαχοι ἀγωνιστὲς τῆς εἰρήνης. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα οἱ ἐγκέφαλοι ποὺ κινοῦν τοὺς ὀνομαζόμενους Ραοῦλ Βιλαίν, Βὰν ντέρ Λούμπε, ἢ Γκοτζαμάνηδες, ποὺ προστάζουν ἓνα στιλέτο, ἓνα πιστόλι, ἓνα ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, ἢ μιὰν τρίκυκλη μοτοσυκλέττα, νὰ σκοτώσουν τὸ Γρηγόρη Λαμπράκη.

"Οχι, λοιπόν!

Ὁ ἔξοχος αὐτὸς ἄντρας δὲν ἔπεσε σὰ δρυὶς ποὺ τὸν χτυπᾷ τ' ἀστραπελέκι:

Δὲν ἔπεσε οὔτε σὰν ἓνας Μαραθωνοδρόμος. Ἐπεσε σὰν ἓνας Μαραθωνομάχος. Οἱ Μαραθωνοδρόμοι παλεύουνε γιὰ τὸ στεφάνι τῆς δόξας. Ἀλλὰ οἱ Μαραθωνομάχοι πεθαίνουν γιὰ νὰ μὴν περάσουν οἱ βάρβαροι. Πεθαίνουν γιὰ νὰ σώσουν τὴν Πόλη, τὴ Δημοκρατία καὶ τὸν Πολιτισμό.

Οἱ Βάρβαροι σήμερα λέγονται φασισμός. Ἡ Πόλη λέγεται πατρίδα καὶ ἀνθρωπότητα. Ἡ Δημοκρατία λέγεται καὶ τώρα δημοκρατία: συνταγματική, λαϊκή, ἢ σοσιαλιστική — πάντα δημοκρατία. Καὶ ὁ πολιτισμὸς λέγεται σήμερα, πρὶν ἀπ' ὅλα, πάνω ἀπ' ὅλα — Εἰρήνη.

Ἐνας Μαραθωνομάχος τῆς Εἰρήνης, ἓνας ἑξοχος ἄντρας ποὺ ὑπηρέτησε τὸν πολιτισμὸ ἴσα μὲ τὸ θάνατο καὶ πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο, ὑπῆρξε ὁ Γρηγόρης Λαμπράκης.

Γι' αὐτὸ ἓνας ὀλάκερος λαὸς κρατοῦσε τὸ σφυγμὸ τοῦ παλικάριου ποὺ χαροπάλευε. Γι' αὐτὸ οἱ γριουλὲς τῆς Θεσσαλονίκης φώναζαν στοὺς κορυφαίους Ἕλληνες καὶ ξένους ἐπιστήμονες: «Σώστε τὸ παιδί μας!» Γι' αὐτὸ οἱ φοιτητὲς ἀνεμίζανε μαῦρα κράτια μέσα στοὺς δρόμους. Γι' αὐτὸ ἑξακόσιες χιλιάδες ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἔκλαψαν γύρω ἀπὸ τὸ μνημεῖο του. Γι' αὐτὸ τραγουδήθηκε ὁ Ἑθνικὸς Ὑμνος — στὴ Λευτεριά, γιὰ κείνους ποὺ τὸ ξεχνᾶνε — κι' ὅχι ἓνα πένθιμο ἐμβατήριο. Γι' αὐτὸ τραντάχτηκαν οἱ πρωτεύουσες τοῦ κόσμου, ἀπὸ θλίψη, ὀργὴ καὶ ἀπόφαση.

Γι' αὐτὸ τρέμουν οἱ δολοφόνοι.

Γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ τίμιοι Ἕλληνες, ὅλοι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, ὀρκίζονται νὰ σώσουν τὸν πολιτισμὸ ποὺ κινδυνεύει ἀπὸ τὴ φασιστικὴ βαρβαρότητα.

Θεοδόσης Πιερλίδης

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΣ (ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ)

Τὸν Μάιο, πρόωρα ὁ θάνατος ἀνέκοψε γιὰ πάντα τὴν πλούσια καὶ ἀξιόλογη ζωὴ τοῦ καθηγητῆ Δημήτρη Παπᾶ. Ἡ ἐπιστήμη στερήθηκε ἓνα διελεκτὸ ἐκπρόσωπό της καὶ ἡ Ἑλλάδα ἔχασε ἓνα πιστὸ παιδί της.

Ὁ Δημήτρης Παπᾶς ὑπῆρξε δημιουργικὴ φωτεινὴ φυσιογνωμία. Δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνα θησαυροφυλάκιο γνώσεων, ἦταν ὁ ἴδιος δημιουργὸς ἐπιστημονικῶν ἀξιών. Δὲν ἦταν ἓνας παθητικὸς λάτρης τῆς πατρίδας του, ἦταν ἓνας συνειδητὸς μαχητὴς τῆς ἐλευθερίας καὶ προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διέθετε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ιδιότητες καὶ τὰ ἐφόδια ποὺ τοῦ ἐξασφάλιζαν μιὰ σταθερὴ καὶ πλατιά ἐπιστημονικο-ερευνητικὴ βάση, πάνω στὴν ὁποία ἀνύψωσε ἓνα σοβαρὸ καὶ φωτεινὸ ἔργο μὲ ἐκδηλο ἀνθρωπιστικὸ χαρακτήρα καὶ μὲ βαθειὰ ἑλληνικότητα.

Ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1924 - 1932 σπούδασε στὴν νομικὴ καὶ ὕστερα στὴν φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τότε κι' ὅλας ἔδειξε ὅτι στὸ πρόσωπό του ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη βρῆκε ἓνα σημαντικὸ ἐργάτη της. Ἀπὸ τότε ὁ Δημήτρης Παπᾶς δὲν ἦταν μόνο δέκτης ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικὸς παράγοντας τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Οἱ φοιτητικὲς φροντιστηριακὲς ἐργασίες του, τράβηξαν τὴν προσοχὴ τῶν πιὸ ἐκλεκτῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας. Ἐτσι νεώτατος ἔγινε βοηθὸς καὶ συνεργάτης τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητῆ Α. Ἀνδρεάδη. Ἀργότερα πῆγε στὴν Ρώμη καὶ μαθήτευσε στὸ φροντιστήριό τοῦ διάσημου βυζαντινολόγου Μερκάτι. Ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος, ὁ Δημήτρης Παπᾶς μὲ ἐπιμονὴ καὶ ἐντατικὴ ἐργασία κατακτᾷ ἓνα πρὸς ἓνα τὰ ἐφόδια τῆς μετέπειτα μεγάλης ἐξόρμησής του. Πολύπλευρη συγκρότηση, ἀντικειμενικότητα στὴν ἀντίληψη, διαλεκτικότητα στὴν μεθοδολογία τῆς ἐρευνας, βαθειὰ γνώση γλωσσῶν, συναίσθηση σοβαρότητας καὶ εὐθύνης, βάθος στὴν μελέτη τῶν προβλημάτων, ἀπέχθεια στὴν προχειρότητα, ὅλα αὐτὰ τὰ ὅπλα τῆς ἐπιστήμης γίνονται κτῆμα τοῦ Δημήτρη Παπᾶ. Τὴν ἐξέλιξη τῆς φύσης, τῆς κοινωνίας, τῆς ἐπιστήμης τὴν ἔβλεπε καὶ τὴν ἐνοίωθε σὰν μιὰ διαρκὴ ποιοτικὴ ἀνοδικὴ πορεία. Γι' αὐτὸ πάντα εἶχε τὶς μεγαλύτερες ἀξιώσεις ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του, ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του.

Ὅσοι τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκμῆς του, δὲν γνώρισαν ἓνα ὑπεροπτικὸ καθηγητῆ, ἐνοίωσαν ὅτι εἶχαν πλάϊ τους ἓνα δάσκαλο ποὺ ποτὲ δὲν θέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σεμνότητα, τὴν μεγάλη αὐτὴ ἐπιστημονικὴ ιδιότητα ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε πάντα νὰ εἶναι δάσκαλος καὶ μαθητής. Σὲ ἡλικία 41 ἐτῶν ἔγινε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγας. Ταυτόχρονα ὁμῶς ἄρχισε νὰ διδάσκεται καὶ τὴν φιλολογία καὶ τὴν γλωσσολογία τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν. Δίδασκε καὶ ταυτόχρονα διδάσκονταν, ἐξέταζε φοιτητὲς καὶ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐξεταζόταν σὰν φοιτητὴς καὶ ὁ ἴδιος. Αὐτὸ ποὺ λέγεται αὐτοπροβολή, τὸ σαράκι κάθε κενοῦ ἀνθρώπου, ἦταν ὁ

πιό μεγάλος έχθρός του. Πολέμησε ἄσχημα καὶ σκληρὰ μαζί του. Ἡ σεμνότητα καὶ ἡ ταπεινωσύνη του παρεξηγήθηκαν ἀπὸ λογιῆς - λογιῆς ἀνόητα ἄτομα. Προσπάθησαν νὰ τὸν πικράνουν, νὰ τὸν μειώσουν, νὰ τοῦ σθήσουν τὴν ἀκτινοβολία. Ποτὲ ὅμως ὁ Δημήτρης Παπᾶς δὲν πτοήθηκε ἀπὸ τὴν μικροπρέπεια, τράβηξε ἥρεμα, ἀδιάλλακτα καὶ πιστὸς στὶς ἀρχές του, τὸν δρόμο τῆς πλούσιας ζωῆς του.

Στὰ χρόνια 1932 - 1940, ὁ Δημήτρης Παπᾶς ἐργάστηκε καὶ σὰν δικηγόρος στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὸν Βόλο. Γρήγορα κατέκτησε τὴν φήμη τοῦ ἑξοχου νομικοῦ, τοῦ τίμιου καὶ ἀνθρωπιστῆ δικηγόρου. Οἱ δημοκρατικές του ἀρχές τὸν εἶχαν κοντὰ στὸ λαὸ ποὺ πάντα θέλησε μὲ ἀνιδιοτέλεια νὰ ἐξυπηρετήσῃ. Ὅταν στὰ χρόνια τῆς φασιστικῆς δικτατορίας τοῦ Μεταξᾶ, τοῦ ἔγινε πρόταση γιὰ νὰ διοριστῇ καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Παπᾶς ἀπέρριψε τὴν προσφορὰ γιατί τὴν θεωροῦσε ἔστω καὶ ἔμμεση ἀναγνώριση καὶ συνεργασία μὲ τὸ ἀντιδημοκρατικὸ καθεστῶς. Πάντα ἔλεγε: «δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παζαρεύει τὴν συνείδηση καὶ τὶς ἀρχές του». Γι' αὐτὸ καὶ τὸν καιρὸ τῆς σκληρῆς γερμανικῆς κατοχῆς, ἀπὸ τοὺς πρώτους πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴν ἐθνικὴ ἀντίσταση. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, δὲν μπόρεσε νὰ συμβιβαστῇ μὲ τὸν κατατρεγμὸ τῶν πατριωτῶν καὶ αὐτοεξορίστηκε στὸ ἐξωτερικόν. Ἀπὸ τὸ 1947 μέχρι τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του, ἔζησε καὶ ἐργάστηκε στὴν φιλόξενη χώρα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, τὴν σοσιαλιστικὴ Τσεχοσλοβακία.

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Παπᾶ, ἀποτελεῖ πρωτοπόρα προσπάθεια στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας, γλωσσολογίας καὶ ἱστορίας. Δὲν ἀρκεῖται μόνον στὸν θετικισμό, στὴν συγκέντρωση ἀντικειμενικῶν στοιχείων, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ στὴν συστηματικὴ ἀξιολόγησή τους. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ μελέτες του γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ νομοτελειακὴ ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Μὲ ἐπιστημονικὴ πειστικότητα ὁ Δ. Παπᾶς ἀπέδειξε ὅτι ὑπάρχει ἱστορικὴ συνέχεια στὴν ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ ὅτι ἡ σημερινή της μορφή, ἡ δημοτικὴ, εἶναι ἡ ὑψηλότερη μορφή τῆς σύγχρονης ἐξέλιξής της. Τὰ συμπεράσματα ποὺ Δημήτρη Παπᾶ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ νομοτελειακὴ γλωσσολογικὴ ἐξέλιξη καὶ τὶς ἰδιομορφίες στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀποτελοῦν γενικότερη σοβαρὴ προσφορὰ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ φιλολογία, ἐθνογενετικὴ καὶ γενικώτερα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία.

Ἡ σωστὴ ἀντιμετώπιση τῆς γλωσσολογικῆς μας ἐξέλιξης, ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὸν Δημήτρη Παπᾶ νὰ ἐπιλύσει σοβαρότατα προβλήματα τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας. Καταπιάστηκε μὲ τὰ πιὸ ἐπίμαχα θέματα τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ἄνοιξε νέους δρόμους στὴν ἐπιστημονικὴ ἀξιολόγησή της. Κλειδὶ στὴν μελέτη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ περιοδολόγησή της. Στὸν τομέα αὐτὸ ὁ Δημήτρης Παπᾶς ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἀντεπιστημονικὴ παράδοση. Ἀπέδειξε ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῆς γλώσσας καὶ τῆς λογοτεχνίας δὲν ταυτίζονται. Ἀναλύοντας τὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἔδειξε μὲ ἐπιστημονικὴ πειστικότητα ὅτι ἡ ἐξέλιξή της δὲν βασίζεται σὴν γλωσσικὴ πορεία. Ἀντίθετα ὁ Δημήτρης Παπᾶς μᾶς ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ρίζες τῆς λογοτεχνίας εἶναι καθαρὰ κοινωνικές. Τὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία τὴν ἐξέτασε σὰν ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς μας δημιουργίας ποὺ συντελεῖται πάνω σὲ συγκεκριμένη καὶ χρονικὰ δοσμένη οἰκονομικὴ βάση. Δὲν εἶδε ὅμως ὁ Δ. Παπᾶς τὴν λογοτεχνία μας μόνον σὰν παθητικὴ αἰσθητικὴ ἀντανάκλαση τῆς κοινωνικῆς μας πραγματικότητος. Τὴν εἶδε καὶ τὴν ἐξέτασε σὰν ἐνεργητικὴ δύναμη τῆς ἱστορικῆς μας ἐξέλιξης. Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση καὶ παίρνοντας ὑπόψη τοῦ ὅλες τὶς φυσιολογικῆς καὶ ψυχολογικῆς προϋποθέσεις τῆς αἰσθητικῆς δημιουργίας, μπόρεσε χωρὶς σχηματισμοὺς καὶ μηχανιστικότητα νὰ ἀνακαλύψει τὴν πορεία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, σωστὰ νὰ προσδιορίσει τοὺς ἀποφασιστικοὺς σταθμοὺς της καὶ μὲ ἐπιστημονικὴ σαφήνεια νὰ τὴν ἀξιολογήσῃ κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῶν σημερινῶν προοπτικῶν.

Ὁ βαθὺς ἱστορισμὸς στὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Παπᾶ ἀποτελεῖ σοβαρὴ, ἐπίσης, προσφορὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἀνακαλύπτοντας τὴν νομοτελειακὴ ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ὁ Δημήτρης Παπᾶς φώτισε ταυτόχρονα καὶ μιὰ σειρὰ προβλήματα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ ὄχι μόνον αὐτό. Ὁ ἴδιος ἀσχολήθηκε μὲ μιὰ σειρὰ προβλήματα τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ἱστορίας.

Τὸ ὅλο ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Παπᾶ εἶναι βαθειὰ ἐμποτισμένο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατικότητος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαόν. Σὲ ὅλο του τὸ ἔργο πάντα ξεπροβάλλει ὁ λαὸς σὰν ἡ πηγὴ τῆς δημιουργίας, ὁ ἐμπνευστὴς τῶν μεγάλων ἔργων. Ὁ Δημήτρης Παπᾶς ἦταν ὑπερήφανος γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ἐλληνικὴ καταγωγή καὶ χωρὶς νὰ εἶναι δέσμιος σωδινιστικῶν ἀντιδραστικῶν ἀντιλήψεων, καλλιέργησε μέσα στὸ ἔργο του τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς μας ἀξιοπρέπειας.

Καθῆκον τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ κόσμου εἶναι νὰ περισώσει τὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Παπᾶ, νὰ τὸ κάνει γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τὸ ἀξιοποιήσῃ. Μόνον ἔτσι θὰ ἀποδόσῃ δικαίωση στὸν ἐκλεκτὸ ἐπιστήμονα ποὺ ἀθόρυβα, σεμνὰ καὶ μὲ αὐταπάρνηση ἔδωσε ὅλες του τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Παπᾶ δὲν εἶναι μόνον πολύτιμη ἐπιστημονικὴ γνώση, εἶναι καὶ μεγάλο παράδειγμα γιὰ διαπαιδαγώγηση.

Νίκος Ψυρούκης